

Идентичност и другост

Да мислим Другото

Николай Аретов

Два важни проблемни възела се открояват в съвременния хуманитарен дебат. Първият е съсредоточен около идентичността и нейните всевъзможни измерения. Най-лесно се забелязват дискусиите около националната идентичност, които никога не са се ограничавали единствено в сферата на академичната проблематика. Поне от стотина години присъствието им в политическите дискусии и в публицистиката е неизменно. Оттам те преминават и в ежедневието на хората, които периодично са заставяни от обстоятелствата да взимат страна по проблеми, формулирани, а и натрапени им от елитите и „по-високите“ дискурси. Това масовизиране на дискусията от своя страна провокира нови импулси в научното разглеждане на проблематиката.

Най-сериозният дебат, който днес се води в българското общество, е свързан с националното, с неговата същност и начините за осмислянето му. Ясно се очертават два подхода: есенциалистки, който акцентира върху уникалността на българското, и релятивистки, който търси универсалните закономерности и историческата ограниченост и вариативност на националното.

Въпреки че думата „идентичност“ най-често се асоциира с определението „национална“, понятието, което тя означава, е доста по-многогранно и по-сложно. Съвременната психология предпочита да говори за мрежа от идентичности, в която се намира индивидът или дори която образува индивидът, или за различни аспекти на една множествена идентичност. Тя представлява сложна структура, която има своя йерархия, в която етническата и религиозна принадлежност стои някъде в основата.

Аксиоматично е разбирането, че пълноценното осмисляне на идентичността може да стане само като се държи сметка за разнообразните отношения между Аза и Другия, за образите, които субектът на идентичността (бил той индивидуален или колективен) си създава за света около себе си и основните фигури в него. Оттук пък може да се достигне до митологията, която обяснява света и отношенията между фигурите, които олицетворяват своето и чуждото.

Тази най-бегло маркирана проблематика представлява интерес за различни научни дисциплини и реално присъства в изследвания на литератори, историци, етнологзи и фолклористи, социолози, психолози и т.н. В някаква степен представителите на различни научни дисциплини реално комуникират

помежду си и все пак диалогът между тях се нуждае от някакво общо пространство, а и от общ речник-минимум. Рубриката „Идентичност и другост“ на списание „Литературна мисъл“ ще се опита да предложи територия за разгръщането на този диалог. Той е отворен за най-различни, достатъчно аргументирани мнения; началото се поставя с няколко статии, които представляват разгърнати варианти на доклади, изнесени на научната конференция „Да мислим Другото“, и от текстове, написани за интердисциплинарния проект „Идентичностите в българската култура (XIX и XX век)“, замислен от Николай Чернокозев и автора на тези редове.

* * *

През ноември 2000 г. Дружеството за изучаване на XVIII век, Институтът за балканистика, Институтът за литература и Факултетът по славянски филологии при Софийския университет проведоха международна интердисциплинарна научна конференция – „Да мислим Другото – образи, стереотипи, кризи (XVIII—XX век)“. Организаторите се опитаха да провокират потенциалните участници с теми като: „Изток, Запад, Север, Юг“; „Острови и полуострови“; „Периферии и метрополии“; „Завоеватели и освободители“; „Варвари и цивилизатори“; „Пространствени сакрализации и утопии“; „Екзистенциални и социални фигури“ и пр., които съзнателно бяха формулирани максимално широко.

Реалността винаги се отличава от намеренията, но конференцията успя да се превърне в място за плодотворен диалог между специалисти с различен профил от България, Гърция, Албания, Румъния, Франция, Белгия, САЩ, Русия. В замисления сборник ще участват колеги от Турция и Словакия. Редколегията на „Литературна мисъл“ предлага на читателите на списанието някои от докладите, изнесени на конференцията. Подборът, който е субективен, а и зависеше от готовността на участниците да подготвят статиите, се опитва да предложи многообразието на подходите, насочени по някакъв начин към литературата и свързани с образа на Другия.